

УДК 343.123.12 (477)

Вінчук В.В. ©

кандидат юридичних наук

Цебинога В.Ю. ©

курсант

(Харківський національний
університет внутрішніх справ)

DOI: 10.31733/2078-3566-2018-6-144-148

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІ ЗАКОНУ УКРАЇНИ
«ПРО ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ»:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА**

Досліджено актуальні питання реалізації Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність». Наголошено, що прийняття закону спрямоване на вдосконалення правового регулювання оперативно-розшукової діяльності оперативних підрозділів Національної поліції України. Визначено, що зміни до Кримінального процесуального кодексу України зумовили внесення змін і до Закону «Про оперативно-розшукову діяльність», внаслідок чого на практиці виникли труднощі при реалізації оперативними підрозділами оперативно-розшукової діяльності.

Встановлено, що труднощі виникли і у слідчих підрозділів України, де використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності неможливе без єдиного розуміння «результатів оперативно-розшукової діяльності».

Ключові слова: *оперативно-розшукова діяльність, оперативні підрозділи, слідчі підрозділи, матеріали ОРД, негласні слідчі (розшукові) дії, результати ОРД, поліція.*

© Вінчук В.В., 2019

© Цебинога В.Ю., 2019

Постановка проблеми. Відповідно до чинної Конституції України, Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1]. Реалізація вищевказаних положень неможлива без належного підтримання публічної безпеки та порядку, а також відповідного забезпечення основоположних прав та свобод громадян. Відповідно обов'язок по реалізації вищевказаних завдань покладено на органи державної влади, зокрема на правоохоронну систему та органи поліції.

У системі правоохоронних органів України відбуваються серйозні зміни, вдосконалюється їх структура й оновлюється правова база, покращується система підготовки кадрів, зміцнюється матеріально-технічна база, коригуються стратегія і тактика протидії злочинності. Суспільство і державу цікавить не тільки результат діяльності правоохоронних органів, а й те, як цей результат досягається. Вимога боротися за дотримання правопорядку законними методами і засобами залишається особливо важливою, коли в Україні будуються правова держава і громадянське суспільство [2, с. 91–92].

Прийняття Закону України від 18 січня 2001 р. «Про внесення змін до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» спрямоване на подальше вдосконалення правового регулювання оперативно-розшукової діяльності і перш за все на посилення захисту прав людини в цій специфічній галузі правової сфери [3, с. 205]. Оскільки саме оперативно-розшукова діяльність, як одна з форм реалізації завдань, що покладаються на органи Національної поліції України, є ключовою у протидії злочинності та забезпеченні основоположних прав та свобод громадян. Тому чільне місце посідає правильне тлумачення та реалізація норм Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність».

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Загальними проблемами оперативно-розшукової діяльності за роки незалежної України та проблемами реалізації положень законодавства про оперативно-розшукову діяльність займалися і продовжують займатися такі провідні вчені-юристи: О.М. Бандурка, В.Д. Пчолкін, В.В. Шендрик, М.В. Стащак, К.В. Антонов, М.А. Погорецький, О.П. Снігер'єв, В.Л. Регульський, І.П. Козаченко, В.Л. Ортинський, І.М. Купранець, В.О. Глушков та один із авторів даного дослідження.

Метою даної статті є спроба аналізу оперативно-розшукового законодавства в сучасних умовах його реалізації.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до чинного Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», оперативно-розшукова діяльність – це система гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів. Завданням оперативно-розшукової діяльності є пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави [4]. В даному контексті в умовах євроінтеграції з метою реалізації європейських стандартів з прав людини до чинного Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» було внесено зміни, зокрема було доповнено нову статтю «Строки ведення оперативно-розшукових справ» статтею «Закриття оперативно-розшукових справ». Але, незважаючи на низку новітніх законодавчих конструкцій, чинне оперативно-розшукове законодавство й досі залишається дещо неврегульованим та суперечливим.

Так, прийняття Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) докорінно змінило ситуацію, зокрема, законодавчо закріпило негласні слідчі (розшукові) дії. Вивчення наукової правової літератури вказує на те, що розробники нового КПК України на початкових етапах своєї роботи виходили з ідеї про повне поглинання оперативно-розшукової діяльності кримінальною процесуальною діяльністю. Висновок про це можна зробити на підставі аналізу початкових варіантів проекту КПК України (наприклад, станом на 2010 р.), де серед суб'єктів судочинства не фігурували оперативні підрозділи, а можливість здійснювати негласні слідчі (розшукові) дії надавалася лише органам досудового розслідування. У цьому полягала одна з концептуальних ідей нового кримінально-процесуального законодавства. Це спрямування зумовлювало-

ся сприйняттям доктринальних підходів деяких вітчизняних фахівців [5], а також позицією зарубіжних експертів [6, с. 154]. Однак вона не була повністю реалізована в остаточному варіанті КПК, прийнятому Верховною Радою України, який 20 листопада 2012 р. набув чинності.

Зокрема, КПК України у главі 21 «Негласні слідчі (розшукові) дії закріпив вичерпний перелік даних заходів, серед них: аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260), накладення арешту на кореспонденцію (ст. 261), огляд і виїмка кореспонденції (ст. 262), зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263), зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264), обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267), установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268), спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269), аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270), контроль за вчиненням злочину (ст. 270) та інші. Аналіз чинного кримінального процесуального законодавства дає підстави стверджувати, що вищевказане законодавче закріплення негласних слідчих (розшукових) дій ставить знак рівності між ними та оперативно-розшуковими заходами, при цьому правом на проведення останніх оперативні підрозділи позбавлені не були. Як вдало зазначає І.Р. Благута, така конструкція фактично суперечить меті слідчих (розшукових) дій (ч. 1, ст. 223 КПК України) – отримання (збирання) доказів або перевірка вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні. І якщо негласні слідчі розшукові дії, проведені в межах конкретного кримінального провадження, можуть слугувати визначеній меті слідчих (розшукових) дій, то законодавчі конструкції щодо прав підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність (ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»), з посиленням на норми глави 21 КПК України, слід визнати явно невдалими компонуванням законодавчих актів, які регламентують та регулюють споріднені, однак різні правовідносини [7, с. 336]. В.О. Черков, О.М. Чистолінов вказують, що «навіть такий стислий, майже на слух, аналіз ознак запропонованих негласних слідчих (розшукових) дій дозволяє дійти висновку про їх практично повну тотожність з оперативно-розшуковими заходами, які здійснюються вповноваженими оперативними підрозділами. Основна та майже єдина відмінність полягає у суб'єкті – слідчий або оперативний підрозділ, та, відповідно, це слідча дія або оперативно-розшуковий захід» [8]. Тобто, очевидно, що питання проведення негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів потребують осмислення для подальшого розуміння їх реалізації через практику застосування.

Подальший аналіз чинного законодавства про оперативно-розшукову діяльність дає підстави звернути нашу увагу на статтю 6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» «Підстави для проведення оперативно-розшукової діяльності», де закріплено, що підставами для проведення оперативно-розшукової діяльності є наявність достатньої інформації, одержаної в установленому законом порядку, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів [4]. У даному контексті виникає питання про можливість перевірки вищевказаної інформації в установленому законом порядку, оскільки дана перевірка потребує законодавчої процедури отримання такого дозволу і погодження. Вважаємо, що доцільним було б доповнити вищевказану статтю словами «потребує перевірки за допомогою негласних слідчих (розшукових) дій». Як зазначають І.М. Купранець та С.А. Взмікін, так як фактично вся інформація, яка надходить до оперативних підрозділів органів внутрішніх справ, стосується осіб, яка вчинили кримінальне діяння, така інформація потребує перевірки за допомогою гласних та негласних заходів, у тому числі оперативно-розшукових, із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів. Направлення неперевіреної інформації або інформації з неповними даними щодо конкретного кримінального правопорушення або особи, яка його вчинила, до органів досудового розслідування призведе до негативних наслідків (збій у статистичних відомостях, збільшення неправдивих повідомлень та незаконно вжитих запобіжних заходів) [9].

Наступною законодавчою прогалиною є відсутність у Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» визначення «результати оперативно-розшукової діяльності». Сама категорія «результати оперативно-розшукової діяльності» розглядається науковцями як інформація, отримана оперативними підрозділами в установленому законом порядку: щодо ознак вчиненого злочину або злочину, що готується; щодо осіб, які вчинили, вчиняють або готують кримінальне правопорушення, переховуються від органів слідства, суду, ухиляються від відбування кримінального покарання, та осіб, які зникли безвісти [10,

с. 13]. Аналіз наукової літератури та нормативних актів з цього питання дозволяє зробити висновок, що матеріали, отримані у ході проведення оперативно-розшукових заходів, можуть використовуватися з метою формування доказів у кримінальному провадженні або з розшуковою метою (для встановлення: підмовників, організаторів, виконавців злочину; мотиву, мети, об'єкта, наслідків, часу, способу, місця та додаткових фактичних даних; місця знаходження злочинців, трупів, потерпілих, знарядь вчинення злочину, інших речових доказів та викраденого майна; свідків та висунення і перевірки версій, взаємного інформування оперативних підрозділів та інших правоохоронних органів, а також інформування державних органів відповідно до їх компетенції тощо). Отже, використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності допомагає слідчим визначити найбільш доцільний напрям розшукової діяльності з розкриття злочину, пошуку злочинця, визначити особу, яка володіє відповідною інформацією і зможе її надати [11, с. 216].

Таким чином, використання слідчим чи оперативним працівником матеріалів оперативно-розшукової діяльності неможливе без єдиного розуміння «результатів оперативно-розшукової діяльності», яке потребує свого подальшого нормативного закріплення.

Висновки. Вирішення теоретичних та практичних проблем реалізації законодавства України про оперативно-розшукову діяльність цілком та повністю залежать від волі законодавця та його можливості правильного опису тих процесів, що відбуваються у сфері оперативної роботи, та усунення існуючих законодавчих прогалин, що ускладнюють роботу практичних підрозділів.

В першу чергу для усунення певних розбіжностей у ході проведення оперативно-розшукової діяльності існує нагальна потреба у розмежуванні оперативно-розшукової та кримінальної процесуальної діяльності. Це стосується питань проведення оперативно-розшукових, оперативно-пошукових та контрозвідувальних заходів, а також проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Адже не всі негласні слідчі (розшукові) дії є формою реалізації оперативно-розшукової діяльності.

По-друге, чинне законодавство про оперативно-розшукову діяльність не містить чіткого визначення поняття «результати оперативно-розшукової діяльності», що певною мірою створює труднощі під час вирішення завдань оперативно-розшукової діяльності. В даному контексті доцільно пов'язувати визначення результатів оперативно-розшукової діяльності із видами оперативно-розшукових заходів.

По-третє, Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» доцільно було б доповнити статтею «Використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності», яка би містила положення щодо порядку використання результатів оперативно-розшукової діяльності в якості доказів під час кримінального провадження, а також порядок підготовки таких результатів з їх подальшою передачею слідчим підрозділам.

Як висновок, можна сказати, що чинне законодавство України у сфері оперативно-розшукової діяльності потребує свого подальшого вдосконалення, оскільки саме від реалізації законодавчих положень правоохоронними органами залежить ефективність діяльності органів правопорядку, стан розкриття злочинів та притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності згідно із законом.

Бібліографічні посилання

1. Антонов К.В., Антонов Р.К. Окремі проблеми забезпечення прав і свобод громадян в оперативно-розшуковій діяльності правоохоронних органів в умовах дії нового КПК України. *Вісник Академії митної служби України*. 2013. № 2 (11). С. 91–97.
2. Благута Р.І. Організація та підготовка до проведення негласних слідчих (розшукових) дій: проблеми та шляхи вирішення. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 333–340.
3. Гуменна Н. Особливості використання результатів оперативно-розшукової діяльності у розшуковій роботі слідчого. *Національний юридичний журнал: теорія та практика*. 2014. № 3 (7). С. 214–218.
4. Дидоренко Е.А., Кириченко С.А., Розовский Б.Г. Процессуальный статус ОРД в уголовном судопроизводстве: моногр. Луганск: РИО ЛИВД, 2000. 95 с.
5. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 № 2135-ХІІ // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2135-12> (дата звернення: 20.04.2018).
6. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 20.04.2018).
7. Купранець І.М. Шляхи удосконалення оперативно-розшукового законодавства //

Актуальна юриспруденція: сайт. URL:
http://www.legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1163%3A010116-21&catid=139%3A5-1215&Itemid=171&lang=ru (дата звернення: 20.04.2018).

8. Лобойко Л. М. Реформування кримінального процесуального законодавства в Україні (2006–2011 роки): Ч. 1: Загальні положення і досудове провадження: моногр. Київ: Істина, 2012. 288 с.

9. Моїсєєв С.М., Джужа О.М. (ред.), Никифорчук Д.Й. та ін. Оперативно-розшукова діяльність: навч. посіб. Київ: Правова єдність, 2009. 310 с.

10. Погорецький М. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність»: проблеми застосування окремих норм. *Вісник Академії правових наук України*. 2001. № 3 (26). С. 205–213.

11. Черков В.О., Чистолінов О.М. До питання про співвідношення оперативно-розшукової діяльності й негласних слідчих (розшукових) дій за проектом нового КПК України. URL: <http://www.corp-lguvd.lg.ua/d120106.html> (дата звернення: 20.04.2018).

Надійшла до редакції 09.01.2019

SUMMARY

Vintsuk V.V., Tsebynoga V.Yu. Actual issues of implementing the law of Ukraine "on operational and scientific activity: theory and practice. In the article research pressing questions of realization of Law of Ukraine "About operational search activity". It is marked that passing an act is sent to perfection of the legal adjusting of operational search activity of operative subdivisions of the National police of Ukraine. Certainly, that changes are in the Criminal code of practice of Ukraine, stipulated making alteration and to the law on operational search activity, as a result in practice there were difficulties during realization of operational search activity operative subdivisions. It is set in the article, that difficulties arose up at inquisitional subdivisions of Ukraine, where the use of materials of operational search activity is impossible without the only understanding of "results of operational search activity".

The latest research that or the sake of removal of certain divergences during realization of operational search activity there is an urgent requirement in differentiation of operational search and criminal judicial activity. It touches the questions of realization of operational search, and events, and also realization of secret inquisitional (of criminal investigation) actions. It is marked that not all secret inquisitional (to the search) actions are the form of realization of operational search activity.

In the article certainly, category "results of operational search activity" examined by scientists as the information got operative subdivisions in the order set by a law : in relation to the signs of perfect crime or crime that prepares; in relation to persons that did, accomplish or prepare criminal offence, hide from the organs of investigation, court, avoid serving of criminal punishment and persons that disappeared without a new. An author marks that the use of materials of operational search activity helps investigators to define the most expedient direction of criminal investigation activity from crime, search of criminal detection, to define a person that owns corresponding information and able to give her.

The conclusion is that the current legislation of Ukraine in the field of operational search activity needs the further perfection.

Keywords. *Operational search activity, operative subdivisions, investigators, is subdivisions, materials of Operational search activity, secret inquisitional (to the search) actions, results of Operational search activity, police.*